

SELMA LAGERLÖF

Två spådomar

Ur *Troll och människor* (1915)

(Skriven på anmodan av min tyske förläggare i november 1908.)

Det är lätt att föreställa sig, att de har haft det bråkigt och besvärligt på den gamla gården Mårbacka den 20 november år 1858. Ett barn har blivit fött där den dagen tämligen sent på kvällen, och sådant medför ju alltid oro och uppståndelse också på ett ställe, där man har för vana att ta livet lugnt och inte göra mer väsen av en sak, än vad den verkligen är värd.

I mörka kvällen så där framemot niotiden kommer prästfrun, som bor i granngården, och sticker in huvudet genom köksdörren. Det är en liten, gammal gumma, släkt och god vän, som kallas moster Wennervik av alla människor. Hon har inte kunnat ge sig till tåls därhemma, utan har kastat en schal över huvudet, tagit en lykta i handen och letat sig fram på den smala genvägen, som löper bakom trädgården, för att få höra hur det står till.

Prästfrun blir genast visad in i kammarn innanför köket. Där bor gamla fru Lagerlöf, änka efter regementsskrivar Lagerlöf, än i dag, såsom

hon har bott där hela sitt liv, både som gift och ung flicka. Hon sitter sjuttiårig och vithårig i sitt soffhörn och stickar strumpor åt barnbarnen, som hon alltid gör. Inne hos henne är allt lugnt, och hon är lugn själv, därför att sonen, löjtnant Lagerlöf, som har övertagit gården efter sin far, helt nyss har varit inne och talat om för henne, att det värsta nu var överståndet och att barnet har kommit till världen.

Så sent det än är på dagen, sätter hushållerskan kaffepannan på elden, och hon kommer snart in i kammarn med en fullrustad kaffebricka. Sedan sitter moster Wennervik och gamla fru Lagerlöf och dricker kaffe alldeles ensamma. Moster Wennervik får veta, att det är en flicka, som har blivit född, och de båda gamla, som är vid livets gräns, sitter där och talar om hur hon, som just nyss har kommit till, ska kunna få det under sin levnad.

«Hon kommer att få det, som hon har värde till, varken bättre eller sämre,» säger gamla fru Lagerlöf.

«Det beror allt på lycka också, ska jag säga syster,» svarar moster Wennervik.

Just som prästfrun fäller detta yttrandet, böjer sig gamla fru Lagerlöf fram och känner på redikylen, som moster Wennervik alltid bär på armen. Det finns tusen saker i den, för moster Wennervik är en sådan, som vet råd för allting, och som därför också ständigt måste vara beredd på att folk kommer och ber henne om hjälp. Hon

har först på gamla dar blivit gift med pastor Wennervik, som är bror till fru Lagerlöf; förut har hon varit husföreståndarinna på många stora ställen. Det är därför hon förstår sig på allting, från att laga bröllopsmat och sätta upp de finaste drällsvävar till att bota sjuka och uppfostra unga bonddöttrar till goda husmödrar.

Då gamla fru Lagerlöf känner på redikylen, märker hon snart, att utom glasögonen och nyckelknippan och sydoningen och bröstpastiljerna och medikamentsflaskan och vävboken och luktsaltet ligger där också ett hårt, fyrkantigt föremål.

«Jag känner, att syster har kortleken med sig,» säger hon.

Moster Wennervik blir litet röd på de vissna kinderna. Hon kan spå, och hon lägger aldrig ut korten, utan att allt, vad hon förutsäger, slår in. Hon är litet svag för att folk skall anlita hennes förmåga, men det vill hon inte låtsa om. Hon bedyrar, att hon inte har den minsta aning om att hon har korten med sig. Hon kan rakt inte begripa hur de har kommit ner i redikylen.

«Men när de nu ändå är med, så kan syster gärna lägga ut dem för den här stackarn, som just har kommit till världen,» säger gamla fru Lagerlöf.

Moster Wennervik krusar en smula, men hon är inte särdeles svårbedd, och så blir kaffebrickan flyttad åt sidan, och den gamla prästfrun börjar lägga ut korten. Hon hanterar

dem med stor färdighet, och då gamla fru Lagerlöf sitter och betraktar henne, kan hon inte låta bli att tycka, att svägerskan ser ut som en riktig spåkäring. Hon är brunhyad med spelande, mörka ögon och en lång krok till näsa. På huvudet bär hon en svart spetsmössa, som skjuter ner i en snibb mitt i pannan, och vid tinningarna ligger tre kanonlockar. Hon har inte ett grått strå i sitt hår, men hon har inte en fläck i sitt ansikte, som inte är överspunnen av rynkor.

Moster Wennervik lägger ut korten i fyra rader med nio kort i raden, och då detta är gjort, sätter hon ner pekfingeret på första kortet och börjar räkna: ett, två, tre, fyra, ända till sexton. Hon räknar uppåt och neråt, fram och tillbaka och flyttar fingret under räkningen, ända tills hon kommer till det sextonde kortet. Då småmumlar hon för sig själv, som om hon inte vore riktigt nöjd.

«Nå, vad ser syster?» frågar gamla fru Lagerlöf.

«Det är någon sjuklighet, som följer henne,» svarar prästfrun, «och jag tror, att hon får slitas med den i hela sitt liv.»

«Var och en ska ha sitt kors, annars blir det inte folk av en,» säger gamla fru Lagerlöf. Hon är av ett ljust lynne och vill alltid se det bästa i allting. «Om hon är sjuklig, får hon väl föra ett stillsamt liv, och det är ändå det bästa för en människa.»

Moster Wennervik sätter ner pekfingret på korten och börjar räkna på nytt. «Det ligger många och långa resor framför henne,» säger hon och blinkar smålustigt åt svägerskan. «Och flerfaldiga gånger måste hon flytta och byta om bostad.»

«En rullande sten beklädes inte med mossa,» säger gamla fru Lagerlöf. Hon, som i alla sina dar har bott på samma gård, är inte riktigt nöjd med att barnbarnet skall bli en sådan, som flackar land och rike omkring. «Men jag förstår väl, att om hon blir sjuklig, så kan hon inte förtjäna sitt eget bröd, utan blir skickad mellan släktingarna. Det är inte lätt för den, som inte kan arbeta och göra nytta för sig.»

«Hon får träla och arbeta i alla sina dar,» förkunnar moster Wennervik efter en ny räkning. «Det behöver inte syster vara rädd för.»

«Jaså, då är det väl den meningen med detta, att hon får tjäna sitt bröd hos andra och byta om husbönder många gånger,» säger gamla fru Lagerlöf och suckar. Ett sådant liv synes henne, som aldrig har behövt vara i tjänst hos någon, som det värsta av allt. «Men det har ju gått bra för syster,» säger hon och ljusnar upp. «Om hon blir en så duktig människa som syster!«

«Hon kommer inte att sätta opp en dräll i hela sitt liv,» säger moster Wennervik med näsan över korten och är så inne i att utforska framtiden, att hon inte alls tänker på om hon

spår behagligt eller misshagligt. «Hon får mycke att göra med böcker och papper, ska syster få se.»

Gamla fru Lagerlöf lutar sig också fram över korten, liksom för att finna en mening i virrvarret.

«Ska hon få mycke att göra med böcker och papper?» säger hon undrande. «Syster menar kanske, att hon ska bli gift med en fattig präst, som får hålla på att flytta från socken till socken och aldrig kommer till ro. Men om det bara blir en bra karl, som blir god mot henne ...»

Moster Wennervik sträcker ett finger rätt upp i luften och avbryter henne.

«Vill syster, att jag ska säga, som det är?»

«Det vill jag visst,» säger gamla fru Lagerlöf.

«Hon blir aldrig gift.»

«Jaså, blir hon inte gift!» säger gamla fru Lagerlöf, och nu måste hon riktigt lägga band på sig för att inte visa hur besviken hon är. «Ja, hon kommer kanske ifrån många sorger på det sättet. Men syster kan väl åtminstone se om hon blir en bra och god människa?»

«Snäll och beskedlig blir hon nog,» säger moster Wennervik och böjer sig ånyo över korten för att utspana flera hemligheter, men nu blir hon avbruten av gamla fru Lagerlöf, som säger litet torrt:

«Nu ska syster inte bry sig om att säga någonting mer. Jag är nöjd, då jag har fått veta, att hon blir

en hygglig människa. Det är egentligen det enda, som är viktigt att få reda på.«

*

Det finns en bok, som heter Oceola, ja, det är också möjligt, att jag missminner mig, och att den har något annat grant exotiskt namn. Det är en indianbok, som man säger nuförtiden, men den har nog inte ursprungligen varit skriven för barn, utan var avsedd att läsas av stort folk. Jag vet inte vem som har författat den, och inte heller vet jag när den skrevs, men troligen är den rätt gammal, för det är mer än fyrtio år, sedan jag såg den första gången.

Jag kan inte säga hur det kom sig, att den boken fann sin väg till mitt hem uppe i Värmland. Den hörde inte till husets eget bokförråd, som mest bestod av arbeten på vers och räknade högst få romaner. Det kan ha varit en resande, som har fört den med sig, eller också har min faster, som är en stor romanslukerska, fått låna den hos någon av grannarna. Men hur som helst, så är det säkert, att den en vacker dag, då jag är en sju, åtta år gammal, ligger på ett bord därhemma, och att jag råkar kasta ögonen på den.

Jag tycker om att läsa, och jag brukar var dag sitta på en låg stol bredvid mor, då hon arbetar med sin sömnad, och läsa högt ur Nösselts allmänna historia för fruntimmer. Vi

har hunnit igenom alla sju delarna, men jag förstår mig bäst på första delen med de många sagorna. Jag kan aldrig upphöra att glädja mig åt när Odysseus kommer hem och skjuter ihjäl friarna, men Hektors och Andromakes avsked går jag helst förbi, därför att jag inte kan läsa det utan att gråta.

Fritjofs saga, Andersens Æventyr, Fänrik Ståls sägner hör också till mina goda vänner, men någon roman har aldrig förr kommit för mina ögon. Jag tänker inte heller på att läsa den tjocka boken; det förefaller mig, som skulle det behövas årtal för att hinna igenom den, utan jag bara bläddrar i den. Men som lyckan vill det, råkar jag slå upp just det stället, där bokens hjältinna, en ung, skön plantageägaredotter, mitt under badet blir överraskad av en alligator. Jag läser om hur hon flyr och förföljes och är i livsfara. Aldrig förr har jag läst något, som försätter mig i sådan spänning. Jag står andlös och läser, ända tills den unga, hjältemodiga indianen kommer rusande till hjälp och efter en förfärlig strid med alligatorn sticker sin kniv i hans hjärta.

Efter detta läser jag sida på sida, så länge som jag får vara i fred. Och så snart som jag har en ledig stund och inte måste sitta vid skolbordet för att lära skriva, räkna och läsa, smyger jag mig bort till Oceola, som alltjämt ligger kvar på samma plats, och fortsätter läsningen.

Jag är alldeles betagen, alldeles förtrollad. Dag och natt tänker jag på boken. Det är en ny värld, som jag plötsligen har upptäckt. Det är livets hela rikedom, som för första gången uppenbaras mig. Det är kärlek, hjältedåd, sköna, ädla människor, nedriga skurkar, faror och fröjder, lycka och nederlag. Det är framför allt en konstfullt sammanslingrad räckta av händelser, som ger spänning och förväntan. Det är allt möjligt, som ett litet sjuårigt barn, som växer upp på en stillsam herrgård, aldrig förut har haft en aning om.

Sedan jag har slutat *Oceola*, kastar jag mig över alla romaner, som jag kan komma åt. Det skulle inte vara lätt att säga hur mycket jag förstår av dem, men jag njuter obeskrivligt. De flesta av dem har dock alldeles försvunnit ur mitt minne.

När jag tänker tillbaka på denna tiden, förvånar det mig, att man lät mig läsa vad helst jag önskade. Men jag förstår, att mor och far hade svårt att neka mig. Den där sjukligheten, som moster Wennervik hade förutspått mig, hade redan kommit över mig. Mitt ena ben var svagt, och långa tider kunde jag alls inte gå. Det ansågs inte nyttigt, att jag roade mig med utelekar och kroppsövningar som de andra barnen, utan jag borde helst hålla mig stilla. Och då nu föräldrarna såg, att jag var lycklig, bara jag hade en bok i handen, ville de väl inte beröva mig det nöjet.

Men för mig blir bekantskapen med indianboken *Oceola* avgörande för hela livet. Den väcker hos mig en djup, stark längtan att en gång åstadkomma något lika härligt. Det är den boken, som gör, att jag vid mina unga år redan vet, att vad jag helst av allt vill syssla med under mina kommande dagar, det är att skriva romaner.

Mina syskon och barnjungfrur har talat om för mig den spådomen, som gamla moster Wennervik uttalade, samma natt jag blev född. Det är just ingen, som är nöjd med den, mer än jag själv. Jag är tillfredsställd, därför att den förutsäger, att jag skall få mycket att göra med böcker och skrivning. Något annat frågar jag inte efter på den tiden.

*

När jag är nio år gammal, går en annan av moster Wennerviks onda spådomar i uppfyllelse. Då får jag komma ut på långresa. Jag blir skickad till Stockholm för att söka bot för mitt dåliga ben, och jag blir ordinerad att gå igenom en kur på ett gymnastiskt institut. Jag stannar i Stockholm hela vintern, och jag har mycken nytta av behandlingen. Då jag kommer hem på våren, är jag lika stark som andra barn, och det märks nästan inte, att jag haltar.

Jag bor hos nära släktingar, som är mycket goda emot mig, men det kan inte hjälpas, att jag

längtar hem en smula. Jag har svårt att vänja mig vid stadslivet. Det besvärar mig, att jag skall behöva sätta på mig hatt och kappa, var gång jag skall gå ut, och jag tycker inte om de långa, raka stengatorna, där små barn måste gå lika sedigt och ordentligt som de vuxna. Inte heller förstår jag mig på Stockholmsbarnens lekar. Jag kan inte åka på deras små kälkar, och jag tycker inte alls om dockor. Jag känner mig dum och tafatt i sällskap med dessa nätta och behändiga ungdomarna, och jag är rädd att bli utskrattad, därför att jag talar värmländska.

Men det finns saker i Stockholm, som är över all beskrivning härliga, och som ger ersättning för all vedermöda. Så till exempel har min morbror ett bokskåp, där alla Walter Scotts romaner står på en av hyllorna, och han lånar ut åt mig den ena efter den andra, så att jag kommer att läsa igenom dem allesammans. Och så finns ju teatern!

Hos mina släktingar bor en gammal trotjänarinna, som har förestått min morbrors hushåll, innan han gifte sig. Hon är för gammal att ta del i några sysslor, utan sitter dag ut och dag in i en skön länstol i sitt eget lilla rum och virkar och sticker. Morbror är mycket god emot henne. Han är rädd för att hon skall ha det för enformigt och kommer inte så sällan och sticker till henne en teaterbiljett. Men då den gamla går på teatern, får jag följa med. Mina släktingar har upptäckt vilket utomordentligt nöje detta

bereder mig, och de är kanske också litet rädda för att låta den gamla gå ensam. Dessutom kostar mina teaterbesök ingenting. Gamla Ulla säger bara ett gott ord till vaktmästarn, så får jag följa med in. Jag får naturligtvis ingen sittplats, utan måste stå framför henne, men vad betyder det? Tiden går så fort på teatern. Jag hinner inte tänka på att bli trött, förrän alltsammans redan är förbi.

Det finns väl någon än i dag, som påminner sig de nötta trapporna och de smala gångarna i det gamla operahuset. Och det finns väl en och annan, som minns hur det luktade i korridorerna. Jag kommer ibland in i något gammalt skådespelshus i utlandet, där samma teaterlukt ännu finns kvar. Och var gång jag känner den, fylls jag av förväntans salighet. Jag tycker mig åter vara ett litet barn, som står utanför logedörren och väntar på att vaktmästarn ska komma och öppna.

Ulla och jag sitter alltid i andra radens fond, första bänk. Vi går för resten inte alltid på Operan, vi går också på Dramatiskan, men vi har samma platser också där.

På detta sätt ser vi tillsammans Afrikanskan, Robert, Den Stumma, Friskyttan, Värmlänningarna, Sköna Helena, Fruntimmersskolan, Blommor i drivbänk, Min ros i skogen.

Det är åter en ny, brokig värld, som jag föres in i. Man kunde nog tycka, att jag borde bli alldeles huvudyr.

Det är onekligen tur, att jag har suttit vid min mammas sybord och läst Nösselts allmänna historia, hur skulle jag annars kunna finna mig till rätta?

Men egentligen är det inte någon alldeles ny värld. Det är snarare min välkända romanvärld, som har fått liv, och som föres fram för mig i levande bilder. Det är således på det här sättet de se ut, mina vildar, mina harnesklädda riddare! Det är så en kung går klädd, det är så där en klostergård är inrättad, det är i sådana där långa, grå kåpor munkar och nunnor vandrar omkring! Jag får göra bekantskap med stormande hav, tropiska landskap, eldsprutande berg. Och jag tar naturligtvis allt som trovärdigaste allvar. Jag förstår inte, att Sköna Helena är ett enda stort skämt. Jag tror, att det gick till på det sättet, då Helena bortrövades av Paris, fastän Nösselt har försummat att berätta det.

Vi har alldeles samma smak, den gamla och jag. Vi tycker om granna dekorationer, granna dräkter, stora scener, då skådebanan vimlar av människor. Och naturligtvis fäster vi oss mest vid handlingen. Sången och musiken förstår vi oss inte mycket på. Vi är snarast besvärade av dem, därför att vi har svårt att höra de sjungna orden och tappar bort sammanhanget.

Vi är inte heller riktigt nöjda med sådana stycken, där inga kungar eller riddare uppträder. Jag för min del är ganska belåten med en folkpjäs sådan som Värmlänningarna, därför att den påminner mig om hembygden. Men gumman Ulla tycker inte om att bara se bönder på scenen. Hon sårar mig djupt genom att säga, att Sköna Helena med sin stora skara av kungar var något helt annat. Jag känner mig stött på mina landsmäns vägnar, men i grund och botten är jag nog av samma mening.

Emellertid går vintern till ända, och fram på våren får jag resa hem. Och naturligtvis förföljes jag av minnet av allt, vad jag har sett, och berättar det om och om igen för mina syskon.

En dag, då vi av en eller annan anledning är fria från skolarbetet, faller det oss in, att vi ska leka teater, att vi ska spela ett av dessa teaterstycken, som jag har sett i Stockholm. Och det blir «Min ros i skogen», som vi besluter oss för att framställa. Inte därför att denna var det roligaste av allt, som jag har sett, men den är den enklaste, den enda, som vi känner oss ha krafter att utföra.

Det blir en ansträngande dag för mig. Det är jag, som övar in rollerna och lär de uppträdande vad de ska säga. Vi har ingen textbok, utan bara mitt minne att lita på. Det är jag, som med hjälp av täcken och filter förvandlar vår barnkammare till en scen. Det är också jag, som bestämmer hur de uppträdande ska vara sminkade, kammade

och kostymerade. Jag är den enda, som har någon erfarenhet av allt detta.

Innan kvällen är dock allt färdigt, och skådespelet kan gå av stapeln. Åskådare är far, mor, faster, guvernanten, hushållerskan och ett par av jungfrurna. De sitter allesammans i en trång dörröppning, och jag tror inte, att de ser mycket av scenen, men det gör visst detsamma. De har nog i alla fall utmärkt roligt.

Vi har en ung flicka på tolv år inackorderad hos oss. Hon är mycket söt och går omkring i min mammas gamla balklänning och spelar älskarinnan, «min ros i skogen». Min äldsta syster, som också är tolv år, är klädd i pappas äldsta uniformsjacka och spelar älskarn. Hon är mycket söt, hon också, och hon spelar så bra. Hon har riktiga skådespelaranlag. Vår barnjungfru spelar en gammal hushållerska, och själv utför jag rollen av en sjuttiårig gubbe. Det skulle vara en gubbe med långt, vitt hår med i pjäsen, och jag tar den rollen, därför att mitt hår är långt och alldeles vitt.

Vi gör stor, stor succés. Jag undrar vad författarn skulle ha sagt, om han hade sett sin pjäs uppföras på detta sättet. Men han kanske hade varit nöjd, han också.

Från och med den dagen drömmer jag inte bara om att skriva romaner. Nu vill jag också författa teaterstycken. Jag längtar efter att bli stor, så att jag inte skall behöva sitta på

skolbänken och slösa bort min tid med räkning och temaskrivning.

*

Det är en skön eftermiddag på våren, och jag går fram och tillbaka i den lilla dungen bakom trädgården. Så snart jag på någon av de slingrande gångarna når till dungen gräns, möts jag av det rikaste ljus. Stora åkrar breder ut sig framför mig, och solskenet ligger och vagnar i fukten, som stiger upp över de nyplöjda fälten. På ett ställe lyser luften som purpur, på ett annat ser det ut, som om den vore fylld av guldstoff. Inne under träden åter är det förvånande mörkt. De har helt nyss blivit fullövade. Jag har inte hunnit vänja mig vid det gröna dunklet, som brukar råda under dem. Plötsligt, då jag från ljuset vid trädgårdsgränsen vänder om in i skuggan, kommer ett par rim mig på tungan.

Det är så mörkt under lindarna,
så ängsligt stilla i vindarna.

Vad nu då? Vad är detta? Där står jag och kan knappt andas av överraskning. Detta är ju rim. Detta är ju vers. Kan jag sätta ihop vers?

Jag är femton år, och jag har läst alla de poesiböcker, som fanns därhemma: Tegnér, Runeberg, Fru Lenngren, Stagnelius, Vitalis, Bellman, Wallin, Dahlgren, men det har aldrig

fallit mig in, att jag själv skulle kunna skriva vers. Att skriva vers, det var något högt och heligt. Det var en gåva, som bara tillkom mänsklighetens utvalda.

Men nu har jag i alla fall satt ihop ett par rimmade rader. Jag upprepar dem gång på gång. Jag utsäger dem högt för mig själv. Jag småsjunger dem. Jag försöker dock inte att foga till några fler rader. Jag är alldeles för häpen över det, som har hänt mig.

Föreställ er, att ni har vuxit upp som en fattig tiggarrunge och någon helt plötsligt kommer och säger till er, att ni är ett kungabarn!

Föreställ er, att ni hade varit blind och helt oväntat blivit seende, att ni hade varit utfattig och helt hastigt blivit rik, att ni hade varit utstött och vänlös och helt oförmodat mött en stor, varm kärlek! Föreställ er vad ni vill av stor, oväntad lycka, och ni skall ändå inte kunna tänka er en större än den, som jag känner i den stunden.

Jag kan rimma, jag kan sätta ihop vers. Jag har samma gåva som Tegnér, Runeberg, Wallin. Jag skall bli som en av dem.

Jag har alltid ämnat skriva romaner och teaterstycken. Men detta är alls inte så märkvärdigt som att skriva vers. Det är bara roligt och nöjsamt, men vers, det är det höga. Det är det ärofulla. Det är det underbaraste av allt.

Jag förtiger den stora upptäckten för alla de mina. Men jag går som i en yrsel hela aftonen,

hör inte vad man säger till mig, utan svarar alldeles bakvänt.

Jag minns oss ännu den dagen, då vi sitter vid kvällsbordet. Där sitter far, och där sitter mor. Där är mina systrar, faster, guvernanten. Och där är jag själv, liten och blek med stort, vitt hår, just lik varje annan tös. Far för ordet, som vanligt, och skämtar med faster och guvernanten. Det är muntert och glatt, och samtalet rör sig om de mest alldagliga ting. Vad skulle de ha sagt, de andra, om de hade haft en aning om de vilda förhoppningar, som stormar fram genom mitt huvud?

Det, som oroar mig en smula, är moster Wennerviks spådom. I den förekom ingenting om att jag skulle bli något stort och märkvärdigt. Men den, som skriver vers, den är en storhet. Den är nästan förmer än en kung. Jag börjar bli rädd, att jag har tagit miste, att jag inte har gudagåvan.

Då upprepar jag för mig själv det lilla rimmets, och jag känner mig åter oändligt stolt, oändligt lycklig.

När det äntligen blir natt, vill jag pröva på vad den nya förmågan duger till, och jag börjar trösteligen att författa ett poem. Jag binder och knyter ord till ord och sover inte en blund på hela natten. Jag fogar versrad till versrad och har en hel mängd strofer färdiga före morgonen.

Men poemet är inte det märkvärdiga för mig. Det märkvärdiga är, att jag har förmågan, att jag kan rimma, att jag hör till de utvalda.

Sedan sätter jag ihop vers i tid och otid, bittida och sent, dag och natt många år framåt.

Det mesta av all denna diktning är förstört, och det lilla, som finns kvar, är mycket klent. Det finns av hela detta författarskap endast en liten bit, som jag är glad åt, och som jag stundom viskar för mig själv, då jag står inne under trädens dunkel och ser aftonsolens ljus låga över slätt och dal.

Det är så mörkt under lindarna,
så ängsligt stilla i vindarna.

*

Jag är tjugutre år, och jag befinner mig i Stockholm i samma goda hem, som tog emot mig, då jag var ett nioårigt barn. Jag har rest dit för att vinna inträde vid Högre lärarinneseminariet. Jag har varit uppe i examen och sitter nu, dagen sedan den är slut, och väntar på att få höra om jag har lyckats, om jag skall bli mottagen vid läroverket.

Det är en lång dag, det är nästan omöjligt att få slut på den. Vi har examinerats i nära nog en vecka, och det har inte varit så svårt, som jag hade varit rädd för att det skulle bli. Det har varit dagar fulla av stark spänning, men det har hänt

något, det har varit strid och tävlan, och ibland har det till och med varit roligt. Alla examinatorerna har varit ytterst välvilliga, och deras fordringar har inte varit överdrivna. I det stora hela tror jag att jag har rätt mig bra i proven. Men olyckligtvis är det inte nog med att reda sig bra. Man måste också vara bättre än en mängd andra.

Det är inte mer än tjugufem elever, som kan komma in vid seminariet varje år, och vi är fyrtinio, som söker. Det är i detta, som det förskräckliga ligger. Vi har förhörts i små grupper på tre och tre, och jag vet därför inte hur de andra har bestått provet. Men jag är viss om att alla dessa andra har gått igenom ordentliga skolor i städer. De har inte legat borta på landet hela sitt liv och använt all sin lediga tid på att skriva oduglig vers. Det är bara helt naturligt, att de allesammans måste vara kunnigare än jag.

Det sista året har jag vistats i Stockholm och gått igenom en kurs för att förbereda mig till inträdesexamen. Men det är bara ett enda år, som jag har bedrivit allvarsamma studier. De andra har gått igenom stora åttaklassiga läroverk.

Man har sagt mig, att vi inte får veta utgången förrän sent på eftermiddagen. Om jag inte har lyckats, kommer då en vaktmästare med ett brev, som underrättar mig om att jag inte kan bli mottagen som elev vid seminariet det här året. Har jag däremot lyckats, får jag inte något

brev, ingen underrättelse alls. Då kan jag helt lugnt vandra upp till seminariet nästa morgon och börja mina studier. Men ännu är det mitt på dagen. Det är ännu många timmar, innan jag kan börja vänta vaktmästarn med det fruktade brevet.

Släktingarna tycker nog, att det är synd om mig, men vad kan de göra för att hjälpa mig? Vi sitter och språkar, men jag har svårt att följa med vad de säger. Tankarna vänder jämt tillbaka till detta, om jag löste matematikproblemet alldeles galet eller om jag svarade orätt vid förhöret i svenskan.

Och jag hoppas och ber, att jag måtte få komma igenom i examen, inte därför att jag är lärdare än mina medsökande, utan därför att jag behöver det bättre än någon annan.

Se, detta är något, som jag är viss om. Ingen annan behöver så väl att komma in och få dessa tre år av kostnadsfri undervisning, som seminariet har att bjuda. Om jag misslyckas nu, då är det slut med mig. Då får jag söka någon liten guvernantsplats med ett par hundra kronors lön, eller också får jag fara tillbaka hem och gå i hushållet. Jag är inte så barnslig nu, som då jag gick därhemma och trodde, att det var nog att önska och drömma för att bli något. Nu vet jag, att jag måste arbeta och skaffa mig kunskaper, om jag vill bli författarinna.

Jag vet också, att jag måste skaffa mig kunskaper, om jag vill leva. Vi är så fattiga

därhemma sedan några år tillbaka. Jag måste lära mig att tjäna mitt eget bröd, om jag inte vill sjunka ner i elände.

Alla de andra, som söker, handlar kanske inte rakt emot sin fars vilja. De har kanske inte måst tvinga sig till detta att få fara hemifrån. De tror kanske inte mer i deras hem, att ett fruntimmer inte behöver lära sig något ordentligt. Och om de inte kommer in nu, så får de kanske försöka om igen nästa år. Men jag kan aldrig mer få fars tillåtelse att resa till Stockholm och studera, om jag nu misslyckas.

De andra är väl heller inte så fattiga som jag. De kan kanske få hjälp att studera vid andra skolor. Men det kan inte jag. Far har inga pengar att ge mig, och det är väl till stor del därför, som han har så mycket emot att låta mig fara hemifrån. Men kommer jag bara in på seminariet, då har jag en tryggad bana framför mig, då får jag nog låna pengar, så att jag kan uppehålla mig i Stockholm under kursen. Men om jag misslyckas, vem skulle då vilja hjälpa mig?

Vad tiden går långsamt denna dag! Och ingenting kan man sysselsätta sig med. Jag kan inte gå ut att gå, för tänk, om vaktmästarn skulle komma med brevet, medan jag vore borta! Och inte tjänar det något till att läsa. Examen är ju förbi. Det är ingenting annat att göra än att vänta.

Jag har väntat under hela mitt liv, men på ett annat sätt. Jag har gått och väntat på att bli upptäckt, väntat, att någon skulle komma att läsa mina romaner, mina dikter, mina skådespel och finna dem sköna och snillrika. För var gång jag visade dem för någon, hoppades jag, att detta under skulle ske.

Och en gång var det verkligen nära, att det hade skett. Det var bröllop hos en av grannarna, och jag var brudtärna. Vid bröllopsmiddagen läste en av marskalkarna upp ett kväde för tärnorna, och jag höll svarstalet för marskalkarna, också på vers. Vi gjorde naturligtvis stor lycka båda två. Man gör ju alltid lycka med tillfällighetsvers.

En stund efter middagen kom mor och sade mig, att Eva Fryxell ville tala med mig.

Eva Fryxell var dotter till den store historieskrivaren Anders Fryxell, som var prost i vår grannförsamling. Hon var själv författarinna och därtill en högt bildad dam. Hon brukade tillbringa sina vintrar i Stockholm och umgicks i den tidens litterära kretsar. Ingen kunde vara lämpligare än hon att hjälpa mig fram i världen.

Hon var med på bröllopet. Hon hade hört mig läsa upp vers, och nu ville hon tala med mig.

Hon frågade mig om jag brukade skriva poesi. Hon bad, att jag skulle skicka henne mina bästa bitar, så skulle hon försöka att få dem införda i någon tidning.

Hon var mycket vänlig, och jag trodde, att lyckan äntligen var kommen. Jag sände henne mina dikter och gick sedan och väntade på att få se dem i tryck.

Men hela hösten gick, hela vintern, och ingenting hördes av.

På våren först kom ett stort brev från Eva Fryxell. Hon skickade mig mina dikter tillbaka. Ingen tidskrift hade velat mottaga dem. Men hon skrev inte bara om detta. Hon skrev, att jag skulle fara ut i världen och skaffa mig kunskaper, annars kunde det aldrig bli något av mig.

Och så var det väl närmast till följd av dessa hennes förmaningar, som jag för ett år sedan hade brutit mig lös hemifrån. Under hela detta året hade jag inte författat, utan bara studerat för att kunna inhämta allt det, som fattades mig.

På samma gång hade kärlek till studierna vaknat hos mig. Jag längtade efter dessa tre år vid seminariet, efter dessa tre år av starkt, intensivt arbete och framåtskridande.

«Hon ska få slita och arbeta alla sina dar,» hade moster Wennervik sagt, och jag hoppades, att det skulle bli så.

Det ringer ibland på tamburklockan. Då spritter jag till och undrar om det inte kan vara vaktmästarn från seminariet. Man har sagt mig, att han inte kan komma förrän efter klockan 5, men vem kan veta? Avgörandet kan ha skett tidigare det här året.

Hoppet sjunker för varje ögonblick, som går. Naturligtvis har alla de andra fyrtiotta varit duktigare än jag. Och naturligtvis har jag svarat orätt många gånger, utan att jag själv har märkt det.

Klockan slår tre. Då ringer det på nytt.

Det är en släkting och kamrat till mig, som kommer. Hon söker inträde i år, hon som jag, och vi har varit i samma grupp under förhören.

Hon kommer upp för att tala om, att vi har gått igenom, vi båda. Hon vill inte säga hur hon har fått veta det, men underrättelsen kommer från säkert håll. Och så snart som hon har fått veta det, har hon skyndat att bringa mig budskapet, för att jag inte skall behöva sitta och vara orolig längre.

Jag vet inte vad jag säger eller gör. Jag vet inte om jag tackar henne. Jag smyger mig undan längst in i våningen för att få vara ensam.

Jag kan alls inte behärska mig. Jag skakar och darrar och kan inte hålla mig stilla. Och tårarna störtar fram ur mina ögon.

Jag känner, att jag har övervunnit det värsta. Jag är inte mer hjälplös och beroende. Jag har en bana framför mig. Jag skall kunna tjäna mitt eget bröd och själv få råda över mina handlingar. Det skall bli min egen sak att nå, dit jag vill nå.

Det är på Grand Hôtel i Jerusalem en kväll i mars år 1900. Jag har blivit utkallad ur mitt rum av Jemil, vår syriska dragoman, för att ta emot en gäst. Denna gäst kan inte föras in i mitt rum, inte heller i den stora mottagningssalongen. Dragomanen anser sig inte kunna föra honom längre än till hotellets förstuga.

Det är heller inte att undra på, för den främmande har inte något inbjudande utseende. Det är en gammal neger av en fruktansvärt ful typ, en man, som med sina ofantliga läppar, sina långa aparmar, sina utsvällda muskler, sin tunga kropp och sin grova, barklika hud gör intryck av att ha tillhört den människoras, som fanns till före syndafloden. Och denna figur är inte höljd i något, som kan kallas kläder. Han är insvept och inrullad i långa, smutsiga, vita skynken. Hans fötter är bara, och över huvudet har han kastat en flik av samma skynke, som han har lindat om kroppen.

För några dar sen förde Jemil mig och min reskamrat, Sophie Elkan, genom den gamla moskén El Aksa i Jerusalem, och det förvånade oss då att i en sidogång finna ett trasigt täcke ligga utbrett i en stor fönsternisch. Jemil sade oss, att i den där nischen brukade uppehålla sig en spåman, som gick allmänheten till handa med upplysningar om framtiden. Jag beklagade mig över att han inte var på sin plats just då. Jag hade gärna velat bli spådd av en riktig spåman i den gamla El Aksa, som var rest på samma grund

som Salomos tempel. Nu har vår vänliga dragoman sökt upp spåmannen och fört honom till hotellet, för att jag ändå skulle bli spådd i Jerusalem.

Det är inte så högtidligt att bli spådd i hotellets förstuga, där tjänare och resande strömma ut och in, som i El Aksamoskén, men jag har inte något val. Vi går alla tre fram till ett bord, som står i en vrå. Spåmannen tar fram en påse, som han har hållit dold under sina skynken, knyter upp den och håller ut på bordet ett rätt tjockt lager av sand, något slags sjösand utan tvivel, för det finns fullt upp med små krossade snäckskal i den.

Under dessa förberedelser måste jag tänka på moster Wennervik. Jag undrar om den här österlänningen skall visa sig vara en lika god spåman som hon.

Då negern har fått sanden jämnt utbredd, säger han några ord på arabiska, som dragomanen översätter till engelska.

«Han ber, att lady'n ska tänka på något, som hon vill ha upplysning om. Lady'n ska inte tala om vad hon tänker på, bara behålla det i tankarna en stund, så ska hon få svar.»

För ett par ögonblick står jag förbryllad. Ligger det inte ett oöverstigligt svalg mellan en arabisk spåman och en västerländsk resande? Vi har levat i helt och hållet skilda världar. Vad skall jag kunna fråga om, som inte ligger utom det område, där hans tankar brukar röra sig?

Under hela denna vistelse i Jerusalem har jag egentligen inte tänkt på mer än en enda sak. Jag har rest hit endast och allenast för att besöka några bönder från Nås i Dalarna, som har flyttat hit och tillsammans med en skara amerikaner bildat en koloni. Jag ville se dem för att kunna skriva en bok om dem.

Och nu har jag varit hos dem många gånger, ätit vid deras bord, besökt deras skolor, sett dem arbeta i sina verkstäder, åkt i deras hemmagjorda vagn, gått på mattor och suttit på stolar, som de har tillverkat åt sig själva. Jag har hört dem tala om sin lära öppet och utan omsvep. Jag har inte funnit något hos dem, som inte är gott, ärligt och uppriktigt.

Jag blev så rörd, då jag här i det främmande landet fick se deras goda, svenska ansikten och hörde deras ärliga, svenska tungomål, att tårarna korn mig i ögonen. Jag har varit med om deras gudstjänst, och jag har hört dem sjunga sin avskedssång: «Vi ska mötas en gång», till oss, deras svenska gäster. Jag har funnit dem enkla, arbetsamma, tåliga, och jag brinner av begär att skriva om dem.

Men på samma gång har jag börjat undra om jag någonsin skall kunna skriva en bok om dem. Det är inte bara fruktan för min egen oförmåga att behandla ämnet, som kommer mig att tvivla, utan det är också andra orsaker. Jag lever var dag i ett tvivel och en obeslutsamhet, som nästan är pinsamma.

Det gäller en allvarlig sak för mig. Den här långa resan skulle vara förgäves, om jag inte kan skriva boken. Tid, möda, pengar bortkastade utan nytta. Det är ingenting att leka med.

Jag frågar mig alla dar: Skall detta bli till en bok? Skall den någonsin bli skriven? Skall någon människa vilja läsa den?

Men kan jag fråga en negerspåman om detta? Har en sådan här urtidsmänniska någonsin sett en bok? Vet han vad en roman vill säga?

I alla händelser är det ingenting annat jag önskar veta just då, och jag fäster min tanke vid detta: «Skall det lyckas mig att skriva en bok om de svenska bönderna i Jerusalem?»

Spåmannen lyfter sin hand över sanden, som han har utbredd framför sig, sträcker ut ett tjockt pekfinger, på vilket sitter en nagel, som liknar en klo, och gör ett par rader hål i sanden. Han mumlar och räknar. Det dröjer en rätt god stund, innan han säger något. Men så vänder han sig till Jemil och talar arabiska.

«Han säger, att lady'n tänker på något, som hon ämnar skriva på ett papper,» översätter Jemil. «Han ber, att lady'n inte ska vara orolig. Det, som hon tänker på, kommer att lyckas henne.»

Jag kan inte hjälpa, att jag blir en smula häpen över svaret. Han tycks förstå att läsa tankar, den här negergubben.

Han betraktar mig avvaktande, och jag ber dragomanen säga honom, att han har lämnat ett riktigt svar och att jag är mycket nöjd med honom.

Spåmannen slätar genast ut de små hålorna i sanden, så att den ligger jämn och fin, och sedan ber han, att jag skall göra en fråga till.

Denna gången besinnar jag mig inte länge. Vi ska lämna Jerusalem nästa dag för att fara vidare till Nasaret, Tiberias, Damaskus. Jag frågar endast: «Ska vi få en god resa? Ska vi komma till de ställen, som vi önskar se?»

Det dröjer inte heller länge, förrän spåmannen talar på nytt igen. Men han lämnar inte svar på min fråga, utan ber att få se mina händer, båda mina händer.

Jag sträcker fram mina händer med insidan upp. Spåmannen betraktar dem, tar ett steg tillbaka och lyfter upp armarna. Orden strömmar över hans läppar. Han är tydligen upprörd.

«Vad är det åt honom? Vad säger han?» frågar jag dragomanen.

«Han säger, att lady'n tänker på en väg, som ligger framför henne,» svarar denne, «och han förklarar, att lady'n ska få en god resa. Han säger, att den här lady'n har sultan Ibrahim il Kalils och sultan Solimans tecken i sina händer. Han säger, att allt ska lyckas denna lady. Denna lady har en mycket stark stjärna.»

Jag ber dragomanen, att han skall säga spåmannen, att jag är mycket nöjd med hans

svar, och jag lämnar honom hans betalning. Jag förstår, att då jag har fått veta, att jag har Abrahams och Salomos tecken i mina händer, bör jag vara nöjd.

«Jag undrar vad moster Wennervik skulle säga om detta?» säger jag för mig själv, medan jag beger mig till mitt rum.

Knappt är det sagt, förrän jag tycker mig höra, att en skarp och klok röst talar alldeles invid mitt öra på den hemtrevligaste värmländska: «Det måste du väl veta, min tös, att de här österlänningarna, om de också är fula som apor och går i trasor, förstår de sig bättre på att smickra och säga artigheter än vi andra, framför allt om det gäller att förtjäna en slant. Men på min spådom kan du lita. Den är inte betald, den. Resa ska du få göra, arbeta ska du få göra, skriva böcker ska du få göra, riktigt frisk ska du aldrig bli, och så ska ditt liv förlöpa.»

«Kära moster Wennervik,» viskar jag tillbaka, «bli inte orolig! Du förstår inte meningen med den här mannens ord. Han vill bara säga, att den, som vid mogna år får utföra vad barnet har drömt om, har fått de gamle vises lycka och har blivit fördd av en god stjärna.»

